

DZIEDZINA (101) sb f

-e- (46), -é- (1); -e- : -é- KochPs (1 : 1); a jasne.

sg N dziedzina (9). ◇ G dziedziny (17). ◇ D dziedzinie (2). ◇ A dziedzinę (15). ◇ I dziedziną (1).
◇ L dziedzinie (37); -e (16), -é (1), -(e) (20); -e: -é SarnStat (15 : 1; 919). ◇ pl N dziedziny (4). ◇
G dziedzin (7). ◇ A dziedziny (6). ◇ I dziedzinami (3).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVII w.

1. *Majątek dziedziczny, ojcowizna, posiadłość ziemska, włość, wieś; bona JanStat; praedium, heredium Cn (80)* : Kiedy kupuiesz dziedzinę/ Opátrrze iey każdá winę BierEz P3v; RejRozpr E3; GroicPorz dd4; dozwalamy poddánym nászym vzywác brzegu oney rzeki/ ták łzetoko iáko łzeroko záłzłá gránicá oney dzyedziny iego. UstPraw E2v; A then pan z ktorego dzyedziny náchodzą gwátownicy [*de cuius dominio tales exiverunt depopulatores JanStat 617*]/ przepada nam trzy grzywny UstPraw I3v [*przekład tego samego tekstu SarnStat 679*], C4v, Dv, E2v, H4, I4 (16); łtálá łie zwádá miedzy dwiemá žiemiány o dziedzynę BielKron 318v, 53v, 318v; Niech obeydą dziedzinę mytne láfy po dwu łtron/ łpułtne łtawy po trzeciéy/ á łáki z iedną. GostGospPon 170; iż tylko ieden łyn ze wśi od oycá ma odéydz ná łłużbę/ á zwłáfczá ná náukę łzkolną/ álbo ná rzemiełto: á ini niech zołtáná ná dziedzinie [*in haereditate JanStat 1082*] z rodzicmi. SarnStat 200; Piérwey Podkomorzy zá ieden dzien, gdy ográniczył kilka dziedzin [*haereditates JanStat 422*] pułgrzywny brál SarnStat 476; á žeby żaden połtronnéy Soli w domu álbo ná dziedzinie [*in domo vel haereditate JanStat 51*] łwéy nie śmiál mieć/ [...] pod winá czwórnaście grzywien SarnStat 925; tedy ten przez czyię dziedzinę [*per cuius bona JanStat 1110*] łtádo álbo łwinie onégo páná/ [...] máią bydz pędzoné/ z obu łtron drógi ná trzydzieści łokci zołádz włáfná piérwey ma zebrác SarnStat 671, 466 [5 r.], 647 [2 r.], 657, 660 [4 r.], 679 (33); Aby ten žmiy [= wróble] nie czynił/ po dziedzinie łzkody/ Ktory y brogi burzy y niłzczy ogrody. KmitaSpit A2v; KlonWor 4.

dziedzina czego (3): OSME KSIĘGI PRAWA GRANICZNEGO MIĘDZY DZIEDZINAMI GRVNTOW SarnStat 455; IZeś mu wyrábał gwátownie dziedzięcioro drzewá rodżáynégo/ [...] ná dziedzinie wśi [*in haereditate ipsius villae D. JanStat 534*] iego N. [...] práwnie bédziész odpowiódał. SarnStat 1243, 1246.

W połączeniu z nazwą miejscową lub przymiotnikiem od nazwy miejscowej (3): wekrzewynye na lagyewniczky dzyedzynye [*drogę*] yey załtápill. LibMal 1544/93v; Działo łie y dan ieft ná brzegu rzeki Wiłły/ ná dziedzinie w Niełzowéy [*in haereditate Nieschowa JanStat 907*] SarnStat 1122, 1120.

Przysłowia: Bez przyczyny/ nie mieway dziedziny. BierEz R4v.

Iáka dzyedziná tácy kmiecie RejWiz [Cc6] [idem] 115 marg.

Zwrot: »na dziedzinie się urodzić, urodzony« (1 : 1): łto w niey [*we wśi*] kmieci [*by szlachćic miał*]/ á rządnych/ ná dziedzinie vrodzonych GostGospPon 169; To włyłtko práwo Polłkie ná chłópá/ iż łie ná dziedzinie vrodził. PowodPr 68.

Wyrażenia: »cudza dziedzina« (1): vłtáwiliłmy áby żaden nieśmiál ná cudzey dziedzinie [*in bonis atterius JanStat 1109*] łowić záiący UstPraw Dv.

»ojczysta dziedzina« (1): áby rządził [*Michał*] te Rułkie kráiny/ A Słuckie y Kopyłłkie/ oyczyłte dziedziny. Dołt[á]ły mu fię [*Michałowi*] z dzi[a]łu/ [a] bratu Kijewłkie Kxięłtwo KołakCath A4.

»pospolita dziedzina« (1): tu ná fwiát kto fie vrodzi/ iż wchodzi nie ná fwą włafną/ ále ná poſpolitą dziedzinę/ nielza mu ináčzey iedno przyiąć zá dobre wŷytko to/ co w kim przykrego á przeciwnego łobie widzi. *GórnDworz* C6.

»pusta dziedzina« [w formule zakłęcia] (2): Zamawya cziebye myla panna maria Swyetha maria magdalena, łzwyetha anna y łam syn bozi, yłchbi [burza] fla wpułthe lyalfi wpułte gori wpułte dziedziny *LibMal* 1544/84v, 1544/ 89.

[»dziedzina pusta«: REWIZJA PNIEWA dziedziny pustej, która frymarkiem dana jest od KJM plebanowi kowalskiemu za wieś Zakowicze *LustrWpol* 224.]

»własna dziedzina« (1): Te wielkie goſpodárftwá mieli łobie zá nic/ Od łwoich włafnych dziedzín nie czynili Gránic. *BielRozm* 8.

Szeregi »grunt i dziedzina« (1): Takiez wziemy y wpanstwye nałchim po obudwu stronam Rzeki dnyestru [...] zaden zwolochow pomyeskanya sobie nyema myecz sstadi, [...] Iedno z dozwołenyem starołt abo dzierzawiecz nałchich albo teź tich panow czy gdzie bądzie grunth y dziedzina *LibLeg* 6/79.

»wieś albo dziedzina« (1): POzywa was ku przełtrzegániu ściány wáfzý/ iefli którą rozumiecie fie mieć do wsi álbo dźiedziny [villae seu haereditati *JanStat* 415] iego przyleglą *SarnStat* 462.

»nic ziemie ani dziedziny« (1): przyſięże powodowa łtroná [...] iż nic źiemie áni dźiedziny [quod nihil terrae et haereditatis *JanStat* 418] pozwánéwu [!] nie więłá *SarnStat* 465.

W przén (1) : Toć lepłzy Wilk/ ktory wylągłzy fie nádźiedzínie/ potym łobie wolnie buia/ y dorozłzy/ łzkodzac oney dźiedzínie nie przepuści. *PowodPr* 68.

2. *Kraj, kraina, dzielnica; ojczyzna; regio, regnum Mqcz; territorium Calep* (21) : y mnie łamemv przidalo ycz sswey dziedziny od strachv poganow. *LibLeg* 11/55v; *UstPraw* F2; *Ager, Rola/ Pole/ Dziejzina*/ significat enim circumiectum territorium alicuius urbis, vel regionis, ut, *Ager campanus. Mqcz* 5d, 349d [2 r.]; *Kolmária miáłto Cefárskie ná mieyſcu rołkofznym/ wody/ rzeki zdroie wŷytkę dziedzinę przechodzą BielKron* 283v, 63v, 201 v; [Orzeł] Nie łróżyć fie bez przyczyny/ Lecź mocno bronić dzyedziny *RejPos* A2v; Bom ia teź prołty Polak nigdzyey nie ieźdzaiac/ Tum fie páłł ná dziedzinie iáko lecie záiac. Z gránice Polłkiey mile nigdzyem nie wyiechał *RejZwierc* 240v, 247; *KochPs* 157; *Territorium –Włacz okrazoną kazdego pana, dziedzina. Calep* 1058a; Ná dobrą pałzą gdzie lepłza dźiedzíná/ Płynie gádźiná. *KlonFlis* E2v.

dziedzina czego (2): *BielKron* 276v; *Regiones urbis, Dźiedziny miáłtá tego. Mqcz* 349d.

Wyrażenie: »obca dziedzina« (1): Y vczynił ie [łud swój] pány wielkiéy kráiny/ Y poſiedli przychodnie obcé dźiedziny. *KochPs* 159.

Zestawienia: »dziedzina miasta panormitańskiego« (1): W tymże krołéftwie Syciliyłkim cukier roſcie ná dźiedzínie miáłthá Pánormitańłkyego *BielKron* 276v.

»trojańska dziedzina« (1):SYbillá Helełpontyká/ ná Troiańłkiey dzyedzinie vrodzona *BielKron* 134.

»wenecka dziedzina« (1): Oto tá ſiedzi widzę z Weneckiey dźiedziny/ A tá záſię w tey łzacie z Hiłzpáńłkiey kráiny. *ZbyłPrzyg* A2.

Szeregi: »kraina a dziedzina« (1): *Regnum regionibus continetur. Krółéłftwo z krayin á z dźiedziny yełt złożone. Mqcz* 349d.

»dziedzina i ojczyzna« (1): y boye fye abi niefgynela Moldawfka zyemya y polfka y powyaday ym otim yzbi zadnim obiczayem nyedaly bo yey mnye nyepotrzeba bo ya mam fwoye prawdywą dziedzinye y oyczizne od was tho chce pozywacz czo my pan bog darował. *LibLeg* 11/58v.

Synonimy: 1. grunt, majątność, wieś, włość, ziemia; 2. kraina, ojczyzna.

Cf **DZIEDZICTWO, DZIEDZIZNA**

KN